

ЗА БЪДЕЩЕТО НА ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ

Николай Атанасов

ABOUT THE FUTURE OF THE HUMANITIES

Nikolay Atanasov

***Abstract:** The development of the theory and methodology of the humanitarian education and science is impossible without the humanities. What is special is that problems of improving the subject and managing information and knowledge are determined by the substance of man and humanity matter through which things, organizations, systems and technologies are created, transformed and improved. The report presents and analyzes some issues and problems of the humanistic paradigm, as well as the nature of information and knowledge, and their application in research, education, management and development of systems and technologies in contemporary societies.*

***Key words:** humanities, humanistic paradigm, philosophy of economy and society, philosophy of culture, paradigmatic thinking*

<https://doi.org/10.46687/FWRM2983>

Съвременните проблеми и кризи в обществото поставят критически важни въпроси за съществуването – оцеляването, растежа и развитието на субекта и организацията. Това изисква търсенето на универсални решения, модели и подходи, които осигуряват надеждност и сигурност. То е невъзможно без усъвършенстването на субекта, организацията и обществото.

Усъвършенстването на субекта, информацията и знанието в съвременното общество е детерминирано от състоянието, противоречията, растежа и развитието на субстанцията на субекта и личността, тоест същността на човека и човечното, чрез която се създават, преобразуват и самоусъвършенстват вещите, организациите, системите и технологиите. Състоянието, капацитетът и перспективата на позитивния растеж и развитие на личностния и социалния морал в организацията, както и на социалния морал на институции, общности, общества, държави и съюзи от държави детерминира следващи и нови равнища на динамика и качество на съвършенство на същността на човека, хората, знанието, институциите, системите и технологиите. Противоположното по смисъл и значение означава посока на деградация, регрес и самоунищожение.

Търсенето на най-правилни отговори, решения и действия относно въпросите за произхода, ценностите и реалността на проблемите, кризите и перспективите на знание за тяхното решение е в посока без загуба или отклонение от човечното. В този смисъл позитивното развитие на хуманистичната парадигма е алтернатива, която намалява страданието и излишните разходи в управлението на материални и нематериални ресурси. Но с какво и как дизайнът на информацията и знанието следва по-точно и полезно добродетелите, съвършеното и най-съвършеното от хуманистични изследователско-творчески модели и хуманистичната парадигма?

С диалектиката на информацията, познанието и битието ролята на субекта като изследовател и творец нараства. Творчеството непосредствено се свързва с душата, а тя като предмет на изследване – със субстанцията на човека и системите на управление. Затова бъдещето на хуманитарните науки (БХН) зависи от разкриването на субстанциалните проблеми на изследователския и творческия

потенциал, пълномерното представяне на информация и познавателните способности, които критически решаващо предопределят не само душевния, а цялостния възход и съдба на личността и свободата на взаимоотношенията в организацията, обществото и света.

Опит за обединяване на изследователските усилия на учени от различни научни дисциплини е понятието *хуманистична парадигма* (ХП), под което се разбира приемането от научната съобщност на обществените и хуманитарните науки някакъв общ образец модел на изследване същността на човека, хуманността или антихуманността на смисъла на съществуване и развитие на субекта, обществата и цивилизацията. То е необходимо за да се изгражда по-точно и пълноценно системно хуманитарно наукознание, с което да се неутрализират и изпреварват грешки и предпазва човека и хората от всичко, което може да самоунищожи и обезсмисли натрупвания изследователски и творчески научен, образователен и културен опит. Затова без хуманитарните науки е невъзможно създаването на каквато и да е „дисциплинарна матрица“ на единна наука на човечеството и съвременната цивилизация (Kun 1977: 236-244). Същностен проблем е несъизмерното в ХП и нейната интер- и мултидисциплинарност.

На единичните, общи и всеобщи процеси на самоотграничение на нещата в битието съответстват процеси на единство и многообразие, планетарно и глобално мислене, опознаване и интегриране на системи и държави. Това се отнася и до проблемите за разделение и обединяване на научните области и направления, систематизиране и развитие на единна наука, и единна хуманитарна наука, което е необходимо за по-голяма точност, свързано с пробивите на светлината на мисълта и знанието в системите и технологиите, практиките и съвременните достижения и динамика на растеж.

От гледна точка на философията на икономиката и обществото БХН е невъзможно без създаване на предпоставки за по-висша форма на съществуване на обществото, съответно на гражданина хуманитарист и хуманитарната общност в хуманитарно по вид общество. Дали произходът на човешката същност и потенциал ще премине през подобна субстанциална форма е въпрос на съвременни и бъдещи научни изследвания, дискусии и спорове. Колебанията водят до нови скъпи рискове и по-висока човешка стойност и човечна цена, ако управлението и неговите социо-икономически основи на знание остават на античовешко или нечовечно ниво и степен.

От социологическа и икономическа гледна точка БХН е в степените на независимост от взаимозависимости и взаимобвързаности на хората, които се променят в стремежите и опитите към по-разнообразни и високи степени на знание и свобода, например, независимо от вида на посредниците, взаимовръзките и взаимоотношенията да се притежава и придобива широко идентично разнообразие в две различни системи на информация и знание, стойност и ценности – технико-икономическите и социално-икономическите системи (ГИС и СИС). В този смисъл възпроизвеждащи се проблеми предизвикателства са икономическото неравенство, системната интелигентна надеждност и качество на информацията, управление на знанието, растежът или развитието на смисъла и качеството на икономическия и социалния живот.

С парадигмалното мислене и познание се разширява систематичното развитие на икономическия и социалния живот, като се улесняват и ускоряват

ефектите от приложението на научните открития и изследвания, информацията и знанието в техническите и социалните устройства, системи и мрежи, раздвижвайки и разнообразявайки човешките взаимоотношения. То е източник – начало на открития, нововъведения и ценности на човешкото битие и неговото влияние. Но как парадигмалното мислене да е по-систематично и пълноценно, по-надеждно и сигурно в извличането, поддържането и развитието на подобни стойности и ценности?

Един от възможните отговори е като се увеличава надеждността на информацията, например в стратегическото кризисно планиране и стратегическите комуникации в организацията и обществото. Защото с надеждността на информацията, оценката и управлението на риска се увеличават знанието и гаранциите при вземане на решения и управление на знанието, участието в икономическия, социалния и културния живот.

Парадигмалното мислене е предимство на яснота, моделна достоверност и обяснителна полезност. То е необходимо за разбиране, разкриване, представяне, аргументиране и доказване на различни приоритети на предмети в областта на образователните и научните дисциплини, направления и области, практиките в икономическия, социалния, политическия и културния живот, за растеж и развитие на знанието, комуникациите, организациите, пазарите и обществото. В този контекст предизвиква съмнение, ако един експерт или специалист няма мнение и не може да обясни проблем или въпрос, освен на своя специален професионален език, така и на граждански език, особено в областта на обществените и хуманитарните науки. Проблем е силата на субстанциалните аргументи, доказателства и модели образци на знанието и връзката им със същността на човека.

Важен въпрос е обучението и изграждането на икономическо съзнание и икономическа идентичност особено в условията на кризисни икономики, политически и социални преобразования. Още по-сложно е да се придобият компетенции и умения в обхвата на хуманистичната парадигма, защото субстанциалното знание съдържа вътрешни противоречия на различни познавателно-ценностни нива и степен на самоопределеност, например да се представя и развива обективно еднозначно и многомерно в комуникациите вниманието за отговорността и ценното на човека върху себе си и хората.

Съвременен сложен проблем предизвикателство е общочовешкото измерение на човечния, хуманитарния субект и глобализацията на обществата и държавите на основата на информацията и знанието. Хуманитарният човек търси и проучва корените на хуманизма не само в миналото и настоящето, избягвайки крайностите – самоизолацията или абсолютната обвързаност. Това означава по-обхватно и свободно взаимопроникване на опита, културата и хуманната самоопределеност на субекта и хората. Учените и научните общности се обединяват около тези понятия, защото по този начин субектът съхранява съвършенство не само за себе си, а споделяйки го, той ускорява развитието на културното наследство за поколенията, обществата и човечеството след себе си. Това означава, че БХН е в следващите по-интелигентни преобразования на съвременния човек, общества, съвременен и бъдещо човечество, които имат по-устойчив и ценностен характер, поне за аспектите и моделите на парадигмалното мислене и интелигентната идентичност, тяхното управление и устойчивостта на

ХП. А постоянството към нови промени е само предпоставка за многообразна реализация и растеж на силата и мощта на мисълта и знанието в ХП.

Бъдещето на хуманитарните науки е в стремежа на овладяване на реалността и надеждното все по-точно управление на знанието и промените, на тяхната многомерност, системност и технологичност от човека и не само към човека, което неизбежно е проблем на философията и историята на науката, образованието и културата. В този контекст огромно затруднение е: всъщност всичко истинско универсално ли е и защо? Възможна ли е само една единствена универсална истина в света или например една книга за истината?

Затруднението на пряк отговор показва, че БХН е поне в бъдещето на книгата, независимо от преобразованията и културното научно наследство.

Развитието на хуманитарните науки и обществените науки зависи от устойчив системен растеж на знанието, но и от управлението на кризите на икономическия, социалния и културния живот. Затова БХН е в бъдещето на:

- хуманитарното мислене и измеренията на човечността в битието и съвършенството на знанието независимо дали е в растеж, или в криза;
- хуманитарното мултидисциплинарно познание и неговата многомерна точност и многозначна пълнота във и със каквито и да са парадигмални трансформации, архитектурни информационни рамки, дизайн и перспектива;
- субстанциалната ценност на знанието, новите човечни и човешки ценности, предустановени от далечните предци, настоящи творци и бъдещи наследници на научното, образователното и културното наследство и просперитет.

Гопепосоченото означава, че е огромна отговорността на изследователите не само от хуманитарните науки за съхранение, обогатяване и приложение на натрупвания научен опит, знания, новости, нововъведения и култура в посока на самоусъвършенстването на субекта и човечното.

Бъдещето на хуманитарните науки е в *наукознанието* – единството на науките, образованието, изкуството и бизнеса, в интер- и мулти- дисциплинарното системно приложение на информацията, знанието и опита за усъвършенстване на субекта, организацията, технологиите и обществото, както и в опитите за създаване на най-точен модел образец на гражданин, организация, общество и цивилизация, които отбелязват устойчив растеж с доброто от наследството, по-доброто от откриваното и пресъздаваното и с най-доброто от същността на вещта, субекта и истината.

Перспективата на развитието на хуманитарните науки не е в сциентизма или като крайна форма на някакъв висш хуманитаризъм – идеал на хуманитаристика, например единствено като литература (изкуство или теория) учение, защото едното и другото еднакво отклонява и изкривява като самоограничава и скрива живата, жизнеспособната по ресурси на знание субстанция на субекта, която е основа не само на саморазвитие на човешкото битие.

В средата на второто десетилетие на ХХІ в. сложна перспектива в хуманитарните науки се оказва развитието на комуникационния дизайн на техникo- и социално-икономическите системи и технологии. Защото комуникационният дизайн и неговата достъпност, скорост, обхват, надеждност и стъпки на промяна детерминират възможности и качество на връзки и отношения

между субектите, между машини и хора, откривайки нови измерения и пространства за развитие на по-достъпни, по-богати и по-човечни отношения и комуникации.

Надеждността на информацията се оказва, че зависи от корелационни информационно-познавателни индикатори в обективната и субективната сфера на поддръжка и промяна на самите ТИС и СИС. Интересни проблеми предизвикателства за устойчиво развитие с тях са цифровото мислене, цифровата персонализация и култура в ХП, например като:

- кой може да иновира и контролира цифровото информационно мислене; дали това е въобще възможно, защо и доколко;

- какво е изкуственият интелект и ще може ли той да се самообучава във всяка област, в каквото и да е цифрово информационно направление, както и сам да пише и променя своя код без да вреди или хората да вредят с него;

- какво е бъдещето на мрежово-центричните ориентирани операции и системи в обществото и на планетата;

- какво може да е следващото по вид общество след информационното цифрово общество.

Ако компютрите (ТИС) се учат по-добре и по-бързо от човека (СИС), това означава, че човекът или е объркал нещо, или е открил нещо ново и много по-важно – например нов вид парадигма, защото парадигмата променя мисленето и човека чрез нововъведенията и своя собствена прототипна логика на съществуване, създаване и поддържане или дадена система на самообучение, самовъзпроизвеждане и самоуправление. В този аспект най-сложни остават парадигмалните иновации, които детерминират нови научно-технически трансформации и прогрес.

ХП е средина между новото и старото знание, средина с измеренията, посоките и перспективите на знанието за човека, системите, технологиите и обществото. Защото човешката същност открива, разбира, ползва и прилага парадигмата като субстанциален детерминистичен образец модел на развитие и извеждане на каквото и да е от себе си, вещите и ценностите на човека и хората със и във формите на тяхното лично и съвместно съществуване, взаимодействие, облагородяване и прогрес.

Разширяването на стойностния ефект на парадигмалното мислене в ХН е предпоставка за устойчив интелектуален растеж в условия на икономическа несигурност, развитие на познанието, системите, технологиите и кризисния мениджмънт. Защото парадигмалното мислене и познание са преходна и универсална среда на промяна за същността и смисъла на промените както в икономическия и социалния живот, така например и в наукометриката, социометриката, антропометриката и др. по вид научни дисциплини, направления и области на науката, образованието и културата.

Интересен в дълбочина на мисленето и познанието за човешката и техническата същност е предизвикателството: *с какво и как мисленето и познанието са по-бързи, по-точни и по-ефектни в създаването на стойност и ценност за живота на човека и хората, технологиите, природата и света.*

Бъдещето на хуманитарните науки е в уравниването и изследванията на гражданския опит и философската социално-икономическа историческа мъдрост, на всичко започнало, от една страна, с Протагоровото схващане за човека като

мяра на всички неща, а от друга страна, с все по-разнообразно задълбочавани норми и стандарти на информация и знание, проучвания и научен скептицизъм, които започват и завършват с това да се разкрива всичко подобно, но и по-уникално и универсално съществуващо от човешката същност и битието. И то все по-реалистично и всеобхватно например по произход на информацията, системите (ТИС и СИС), технологиите и мрежите.

Експлоатирайки постиженията на еволюцията и информацията, икономически и социален растеж, съвременното дигитално общество изгражда нов вид социално битие – цифровото общество и цифровото човешко битие, което открива нови предпоставки за развитие на социалността, която се усложнява като парадигмално хуманитарно мислене и действие. Обществениите и хуманитарните науки изследват и пресъздават човешкия вид капитал, но те създават и нов, по-ценен чрез себе си. Затова следващите форми на обществено-икономическото развитие на обществото и цивилизацията ще включват нов изследователско-творчески субстанциален критерий на човешката същност и хуманистичността основа за качество и растеж на знанието, оценката и управлението на рискове и кризи не само на капиталова икономическа, пазарна и социална основа. В този аспект неравенството има по-високо логико-познавателно и аксиологическо значение и смисъл отколкото равнозначността на анализ и оценка на човешкото поведение, връзки и отношения, комуникации, взаимоотношения и взаимодействия, защото то детерминира по вертикала различни субстанциални потенциали, позиции и форми на реална независимост или степен на свобода като ценностна същност и целесъобразност. Това е ново огромно предизвикателство за развитие на парадигмалното мислене и хуманистичната парадигма в ново направление по качество и управление на знанието и системите, но изисква не само личностна самоотговорност, но и развитие на адаптивна социално-икономическа идентичност. Свързването, взаимодействието, сътрудничеството и обвързването на социални изследвания, иновации и перспективи на икономическия и социалния живот имат необходимост от оценка на тяхната надеждност и сигурност без да накърняват и унищожават човешката същност, субстанциалното изследователско и творческо мислене и познание.

На единичните, общи и всеобщии процеси на самоотграничение на нещата в битието съответстват процеси на единство и многообразие, планетарно и глобално мислене, опознаване и интегриране на системи и държави. Това се отнася и до проблемите за разделение и обединяване на научните области и направления, систематизиране и развитие на единна наука и единна хуманитарна наука, което е необходимо за по-голяма точност, свързано с пробивите в системите и технологиите, практиките и съвременните достижения и динамика на промяна.

Динамиката на измененията има различни материални и духовни страни, които не се отразяват равнозначно или еднакво по стойност и ценност за следващи връзки и отношения на хората. Икономическото неравенство се ускорява. Органичните и неорганичните системи изискват не само тесен специализиран професионален и експертен подход, но и по-широк интердисциплинарен научен обхват от частнонаучния и разглеждане на многообразието от емпирично и рационално знание и опит при оценка и вземане на решения за инвестиции и управление.

Самоопределението (идентичността) е въпрос, който може да затрудни

същностно и да предизвика значително противоречие, например като икономическа национална и европейска идентичност и ценностна професионална идентификация, особено когато външните и вътрешните условия на битието и дадена организация, човека и обществото са в динамични изменения, несистемни преобразования, кризисна икономика и икономическа несигурност. Затруднението нараства особено в онези случаи, когато липсват позитивни модели образци на личностна, екипна, организационна и социална промяна и решения, смисъл на живот, ценности на труд и добри практики на мениджмънт. Затова важна роля за сполучливи решения имат светлината на мисленето и силата на познанието в ХП, без които е невъзможно усвояване на културно наследство и ценности, колкото и те да са обикновени, традиционни или непознати в живота и управлението на ресурси.

В индустриалното общество човекът е отчужден от същността на производител на производствени ценности, например защото той е лишен от средства за производство, а в информационното общество той се отчуждава от своята информационна същност. Защото в определени сфери и аспекти съвременното информационно общество лишавя човека и организацията от информация, освобождава го от необходимостта да създава, поддържа и възпроизвежда информация, да я владее, разпространява и управлява надеждно и сигурно и то не само за себе си, за дадена система и организация.

Комерсиализацията на информацията, собствеността на информацията и системите поражда нов вид същностни противоречия, например между технико-икономическите и социално-икономическите системи. От друга страна, научните изследвания и открития са основа на нововъведения, които носят рискове както за техническите системи и технологиите, така и за социално-икономическите системи и мрежи. В този контекст се появява ново предизвикателство – парадигмалните иновации с развитието на науката, образованието и технологиите и социалните иновации, които създават нови приоритети и промени за концепциите, моделите и стратегиите на развитие, например за пазарите на информационно-комуникационните технологии и икономическия им растеж, развитието на науката, образованието, изкуството и културата, и др.

Особеност на съвременните общества са кризисните икономики, разширяването на икономическата несигурност, растежът на кризисност и сложни системни противоречия проблеми на социалния, икономическия, политическия и културния живот. Оказва се, че последните са не само в криза, а нарастват, тоест разширяват се както в своя частна криза, така в единство на обща криза на икономическия и социалния живот. В този контекст надеждността на информацията има ключово значение за пълноценни оценки, решения и управление, защото свързва както социалните системи, така и техническите системи, например ТИС и СИС като индикатор и качество за надеждност, безопасност, сигурност и управление на риска. Но без знанието информацията не е ефективен парадигмален стимул и хуманен мотив.

В равенство или неравенство на блага, излишък или недостиг на информация човекът и хората продължават да търсят и изследват, откриват или разкриват чрез себе си нови измерения и истина за битието, човешкото битие и управление. Опитват се да опознават същността на човека и хората чрез едно от най-своеобразните качества – универсалната сила и слабости на човечността и

техния дизайн в цифровото информационното общество (обществото на цифровите системи и технологии) с онова, което може да ги подменя, модернизира или въобще не е възможно тяхното повторение в нищо и никъде другаде, освен във и със човешката субстанция – такава, каквата тя е.

Икономическата несигурност носи шокове, политическа нестабилност и фискални рискове, които са предизвикателство за кризисни и антишокови проекти, планове и програми. Надеждността информация, познавателните анализи, полезните решения и действия независимо от вида на системите, в които съществуват и работят, подбуждат и пробуждат, поддържат, уточняват и осигуряват твърдения и становища, представяне и промяна на схващания, позиции, перспективи и роли на субекта и хората. Проблем е, че мислите създават реалност, но и рушат реалност. Свързват и разделят реалност и нереалност. Затова е презгранично важна мислено-познавателната дейност с информацията и знанието, опита и ценностите чрез самосъзнанието и самоуправлението в каквито и да са измерения на битието и човешкото битие.

Измеренията на битието, които човек разкрива във и със своите форми на битие, не решават цялостно въпроса нито за битийния произход на вещите, нито за човечния им смисъл. Ето защо хуманитарното мислене е детерминирано от категориите не само на човешкото битие, а на цялото битие и изследователско-творческото мислено-познавателно парадигмално ниво и интелект на знанието.

Видовете измерения улесняват възприятието и разкриването на различна по род и вид мяра на истината. Проблемът е, че с развитието на научното познание те все повече се увеличат по количество и разнообразие, което затруднява хуманитарното мислене и познание не само в изследователско-творчески информационен аспект, но и в приложен.

Някои противоречия, с които все по-информационно се свиква, забелязани или незабелязани в мисли и чувства, идеи и ценности с динамиката на социалния и икономическия живот, човечността, системите и управлението, са:

- стремеж към балансиран живот, но като че ли повече се харесва небалансиран;
- желание за изобилие, но е налице ограничение и самоограничение на субекта не само в себе си;
- извършване на планиране, но се изпълняват програми на планове.

Навярно защото отрицанието е по-лесно за вяра и убеждение, отколкото самоконтрол и саморазвитие на надеждността на информацията и знанието. Защото в един миг е по-лесно да се разбере например какво субектът не е, отколкото да повярва какъв би могъл да е поне за секунда или част от секундата. Тук, разбира се, надеждността на искреност, обективност и достоверност е относителна и релативна на целесъобразността на самосъзнанието по същност на питането, даден въпрос и търсеното на точен, ясен и надеждностен отговор и знание. Затова са необходими нови индикатори за надеждност и целесъобразност на управление на информацията и знанието, особено в социално-икономическите системи чрез ХП.

Субектите в социалния и икономическия живот на обществото все повече се различават по отношение към същността на човечността, което има неутрален, позитивен или негативен смисъл и оценка. Подобно различие и отношение предопределя както случайно, така и логически качеството и модалността на

моделите на самоопределеност, взаимоотношения, поведение и развитие на социално-икономически, образователни и културни страни и аспекти на живота.

Парадигмалният мислител хуманитарист е инженер на съзнанието – конструктор и строител на дизайн на информационни единици, знание, опит и парадигмални иновации чрез дизайна на съобщения, индивидуална и социална самоопределеност, себепознанието и ценностите на вътрешното и външното лице на субекта, на връзки и отношения между хората и средата на съществуване, труд, комуникации, социален и културен живот. Защото той предприема риск за надеждност на каквато и да е информация и знание на обективно и субективно ниво, стреми се да управлява риска с надеждността на знанието и в несигурност, опитва се да изгражда, преоценява и променя с доброто и по-доброто модели и системи на реалност и/или виртуалност чрез тяхното функциониране, взаимодействие, модернизация и управление.

Предизвикателствата и приносът на българската наука към европейската и световната наука се състоят в опитите, откритията и постиженията на българските хуманитарни науки за запазване и усъвършенстване на национална идентичност и самобитност, развитие на нова европейска българска икономическа конкурентноспособна идентичност и идентификация на българина, българските научни общности и общество като изследователи и творци, иноватори, предприемачи и стратегии за обогатяване с истината на човека, българина, европеца и общочовешките световни ценности в контекста на разнообразните процеси на интеграция на нациите, държавите, научните общности, континентите и цивилизацията.

Новото за човека преминава през съзнанието, което единствено може да го задържи и да се опита да го разбере и ползва. Чрез самосъзнанието ние разбираме човека или загубата на каквото и да е не само на човека и хората. Ние можем да загубим себе си и затова можем да загубим човека и човешкото битие. В този смисъл винаги има потребност от внимание към човека и хората или към всичко, което е или може да е не само човешко. Затова помага дори едно обикновено, емпирично човешко отношение на субекта.

Човешкото и нечовешкото се оказват неравнозначно и нееднакво наблюдавани и проучвани чрез информацията и знанието. Но перспективата на човешкото и човешното е възможно да се разширява, задълбочава и разпространява поне в измеренията, които науката въвежда и пълноценно ползва все по-разнообразно, многомерно и мащабно.

Всъщност с какво човек може да бъде по-добър от доброто, което той или нещо друго може да създаде, поддържа и предаде на друго себеподобно или различно по вид същество? Подобна по смисъл способност само човешка ли е или е качество и на други живи същества и системи? Как и с какво да се запази, поддържа и облагородява подобно ценно същностно качество на системите и хората в света?

Истината за възможните отговори изисква парадигмално мислене, което е основа за разкриване на обективните и субективните основания на самосъзнанието, обществото и битието. Защото например никой не е накарал времето да смята или пространството да брои. Но човекът смята времето, дори се опитва да прави времето сметка за нещо или другите същества. И затова се ползват знаци, знаково-символни системи и модели на информация, знания, устройства и

технологии, програми и стратегии в съвременните най-развити организации, корпорации, общества, държави и съюзи от държави.

Всъщност доколко е възможно и необходимо да се капитализират по стойност и норма трудът, продуктите и услугите, които субектът, машините и хората създават, възпроизвеждат, модернизират и усъвършенстват чрез себе си? Какъв баланс и смисъл на абсолютност или относителност на подобна сметка и пропорции трябва да се поддържат, възпроизвеждат и променят например в някакви съотношения, корелации и регулации на информация и знание, опит и взаимодействия между субектите, организациите и обществата?

По-нататък, твърдението, че „никой не е накарал времето да смята или пространството да брои” не означава, че това е невъзможно. Времето и пространството са философски категории за означаване на определени измерения на нещо или всичко съществуващо, които са основа на изобретения и открития, иновации в науката и техниката, обществото и света. Какво могат да означават подобни размишления не само за човека, пространството и времето, но и за другите категории на битието? Съществува ли време въвн от човека и човечността?

Сложни философски въпроси, защото възможният и най-вероятният отговор не предполага разглеждане на мисълта и знанието само в едно логическо и историческо отношение, едно измерение и една система на битието. Изглежда невероятно за душата, но време съществува и въвн от човешкото битие, защото човекът се опитва да определя, следи и променя нещата дори само от една постоянна променлива величина на измерението на всичко съществуващо – времето. Парадоксът е, че без информация, знание и опит е трудно да се детерминира кое е положително или прогрес и кое е регрес за човека и хората не само в човешкото битие. Още по-сложно е, когато без доброто е необходимо да се удържат и управляват растеж и положителни изменения вместо човекът и хората да се предадат на отрицателни тенденции и регрес в сферата на дадено знание, организация, институция и обществото.

В субекта и човешкото битие времето и пространството могат да бъдат илюзии като мислени конструкции в зависимост от обективната степен и ниво на тяхното отражение и ползване чрез съзнанието в отношение, поведение и управление на знанието. С развитието на науката, хуманитарните и техническите системи и технологии се разнообразяват и репродуцират различни по вид кодове на наблюдение, представяне и симулации на множество степени и нива на обработка на информация, преобразувания с нея и управление на знанието, например свързано с цифровите технологии. Това е предпоставка на разнообразие и усъвършенстване на материалното битие, но с него паралелно се самоусъвършенства и духовното, реализирайки и показвайки доброто и под доброто на субекта и хората от себе си, напр. в ТИС и СИС. В този смисъл хуманитарните науки носят кодове на нова изследователска и творческа същност на човека, например като нови видове движение, динамика на преобразования не само въвн времето и пространството. Проблемът е едновременността, синхронизацията и хармонизацията на данни, знание, опит и перспектива, например на онтологическите различия и информационна архитектура на възприятия и познание в какъвто и да е аспект на науката, историята, обществото, образованието и културата.

Високоценна част са теориите и практиките за максимизиране на

ефективността, ефикасността и привлекателността на обучението и другите, свързани с тях възможности, способности и опит за учащи и изследователи за преодоляване на различни по вид кризи и несигурности в социалния, икономическия, политическия и културния живот, както и откриване и използване на нови нива и безпрецедентни степени на точност в управлението на информацията и знанието.

Човечността може не само да се информатизира, комерсиализира и икономизира, тоест да се кибернетизира, социализира, политизира и цифровизира. Например дори от философско-социологически аспект са възможни различни по вид социални иновации и създаване на разнообразни институции с подобни функции в икономическия и социалния живот. Проблем предизвикателство е доколко хуманността става по-реална като добродетел, по-достъпна и пълноценна например от и към всяко същество, система (напр. СИС и ТИС), организация, институция и общество. В този смисъл някои от важните проблеми пред БХН са следните:

- задълбочаващо, усложняващо и разширяващо се противоречие между религиозен хуманизъм и либерален хуманизъм в обществото и между обществата, особено през последните две десетилетия на ХХІ в.;

- политизиране и партиципационно участие на социални и икономически въпроси, което пренебрегва смисъла и значението на обикновената, ежедневна хуманна гражданска позиция, нейното качество например на индивидуална социално-икономическа позиция, субстанциален потенциал и достъп за представяне на въпроси, проблеми и търсенето на жизнено ценни решения, които имат важно социално и икономическо значение, скривайки и игнорирайки информация в публичното пространство и медиите или създавайки социокултурни и маркетингови рискове и капани за социално-икономическата идентичност на субекта и нейната ориентация, особено за младите хора; например рестартиране и възобновяване и продължение на политически спорове и конфликти на партийна основа на различни нива на институциите, представяне в публичното пространство на стилове на управление от партийни лидери и субекти без социален морал или без техни съвременни ценности на национално и европейско ниво, особено през второто десетилетие на ХХІ в.;

- парадокс на социална промяна в ХП, например социално-икономическата промяна на по-ниско организационно ниво е по-трудна и по-бавна от промяната на по-високо и сложно организационно ниво, защото липсва парадигмално наблюдение на произхода на промените и информацията и знанието за тях; подобно затруднение се появява и възпроизвежда при решаване на проблеми в планирането, организацията и управлението на активни и пасивни в социално-икономическото пространство, например следвайки стандарти и регулации на ЕС и световното ниво на качество на управление на риска, знанието и кризите в дадена организация и обществото.

Бъдещето на обществените и хуманитарните науки е предопределено от философията, образованието и културата – смисъла и значението на развитие на информационно-познавателния, комуникационния и ценностно-културния сигнал, дизайна и силата на знанието и взаимоотношенията на субекта и взаимодействията на хората със степените и нивата на свобода, нововъведения и независимост от нови субективни, социални и технически ограничения и

зависимости, както и от развитието на субстанциалното информационно-познавателно аксиологическо изследователско-творческо ниво на иновациите, проучванията, знанието и опита в системите, мрежите и технологиите и обществата. Защото е необходима по-силна и нова по вид човечност. Защото концептуалните, инструменталните и методологическите възможности и ограничения са парадигмално детерминирани от измеренията на битието, устойчивостта и развитието на ХП. В този смисъл нова ХП означава например нови пари – нови по вид финансови единици, нова същност и вид на капитала, защото човекът и хората са част от решението на проблем, когато са част от проблема.

Няма по-ценна дума от човечната по пълнота на познавателна жизнена част от същността на човека и хората. Това е думата с доброто, добродетелното и тяхната жизнеспособна роля и капацитет на съвършенство, защото от древността тя е висока благоцел, за която и да е душа и ум, същност и съдба. В този смисъл измерението на човечната дума е безценно за всяка мислеща субстанция, например като споделено усещане, чувство, мисъл, информация и знание в обективната и субективната сфера на възприятие, растеж и развитие на субекта и хората и облагородяване чрез тях на средата на съществуване и човешко битие. Това изисква внимание в епохата на цифровата персонализация, комуникациите и цифровото общество както към системите, какво и накъде разпространяват, така и към лицето и хората, например към кого, кога, къде, с какво и защо. В подобен сложен същностен аспект на цифрова познавателна рамка на знание културното научно наследство създава благоприятни условия и нова културологична перспектива за развитие на личността, организацията и обществото. За ефектно и по-ефективно управление на информацията и знанието и преодоляването на ограничения и самоограничения помагат философското и парадигмалното мислене и познание в управлението на системите.

Доброто към човека и хората, живота и развитието на човешката и социалната същност е нееднаква реална постоянна величина. То е необходимо да се приема и намира обективна равнозначна оценка в трансформациите на индивидуалната и социалната същност и морал на човека, организацията и обществото, в субстанциални корелации на мисленето, моделите, концепциите и стратегиите на самоопределяне, самооценяване и управление като многозначен важен парадигмален въпрос и предизвикателство, защото имат, освен ключово научно значение и смисъл, и широко образователно и културно значение и смисъл. Идентичността и идентификацията на личността и организациите са социални кодове на следващи алтернативи на съвършенство и перспективи за развитие на различни по вид модели и парадигми на организацията и обществото на основата на доброто и по-доброто от тях.

Динамиката на информацията променя не само формите и системите, а смисъла и качеството на живот и то по-бързо отколкото обикновено хората чрез възприятието, въображението и комуникациите емпирично отразяват, оценяват и планират свои действия и участие в икономическия, социалния и културния живот. Ключова роля за разбирането на направленията на преобразования, устойчив растеж и перспектива са иновациите и знанието, на основата на които се появяват и развиват технико-икономическите и социално-икономическите системи в съвременните цифрови общества.

Информационното натоварване на обучаемите и повишаваните изисквания за все по-бързо интелектуално и надеждно усвояване на преподаван материал, знания и културно наследство в съответните образователни и научни дисциплини изисква въвеждането на нови изследователски и творчески интердисциплинарни индикатори за надеждност на информацията и знанието, ефективни модели на оценка и управление на риска. В този контекст теоретичното и приложното знание разширяват своите измерения на реалност, които детерминират нови интер- и мултидисциплинарни въпроси. А за БХН са необходими нови стандарти на бъдещето, например за бъдещето на книгата и силата на знанието, цифровата персонализация и развитието на системите и мрежите.

Комуникационният и интерактивният дизайн на данни и знание в хуманитарните науки детерминира нов обем и обхват, скорост и темпове на споделяни чрез информацията открития и новости, нововъведения, опит и ценности в алтернативите, прогнозите и бъдещето на хуманитарното традиционно и нетрадиционно научно мислене, познание и поведение. Но проблем е думата като непълен мащабен знаков/семиотичен модел на знанието и знаков координационен проблем между словесното и мисленото твърдения.

Учебният дизайн, образователният дизайн, философският дизайн и проектирането на обучението са практики за оптимизиране и максимизиране на ефективност, ефикасност и привлекателност на обучението и на други, свързани с тях субстанциални възможности и опитности на обучаемите. Дизайнът на учебните проекти, планове и програми, както и на учебното и парадигмалното научно мислене, е необходимо да улесняват управлението и развитието на системите на основата на интелигентна надеждност, актуалност, сигурност и перспективност чрез философията на образованието.

Изследователското и творческото мислене и познание зависят от корелациите и корелативните индикатори за надеждност на информацията и знанието в детерминистичните и вероятностните известни и нови подходи, методи, модели и системи. Защото без пълна мяра на информационната единица в каквито и да са измерения и категории на битието не е възможно да се определят и оценят рамките на риск, стойност и управление на знанието или на каквато и да е познавателна картина на нещо от човека в обществото.

Парадигмалното мислене зависи от изследователската и творческата характеристика, активност и поведение на икономическата и социалната същност, научна вяра и идентичност на субекта, тоест от състоянието, ресурсите, резервите и перспективите на научното и творческото мислене и познание, както и от тяхната надеждност, сигурност и ценност в случайните и системни преобразования на целия живот на обществото. Парадигмалното мислене и неговата честота, във и със която то се отразява и преминава над понятия и модели, се увеличава, като едновременно е основа и сила за ново знание, прониквания и парадигмални открития и нововъведения в човешкото битие и истината за битието. Субстанциален проблем е реалното овладяване на огромната по обем информация, която се натрупва между парадигмалното мислене, реалностите и системното управление на данни и знание.

С помощта на парадигмалното мислене се преодоляват ограничения на фронталната знаковост в дизайна на наблюдение, удовлетворение и обработка на

информацията например при четене, слушане, говорене и писане. Защото не само времето работи в полза на истината. Със знаците на погледа и мисълта словесното лице придобива своя вътрешна жизненост, която знаково осветява вътрешни и външни цели и задачи, чувства и желания, интереси и ценности, проекции, промени и действия в какъвто и да е монолог или диалог, текст или информационен продукт и система. В подобен контекст с парадигмалното мислене и действие нараства човечността, която облагородява измеренията и разнообразява предизвикателствата като необходим предмет и обект не само в хуманитарните и обществените науки, образованието и културата.

Без философията на парадигмалното мислене всеки частен и фундаментален научен въпрос остава лишен не само от реалност на своя форма и съдържание, но дори от възможност да се разкрие истината за модела на своя образец по произход, знание и пълноценност, както и при каквито и да са деструктивно-конструктивни изменения и парадигмални трансформации.

Философско-историческото мислене, научно и културно наследство са основа за нови размишления, знания и растеж. Това е невъзможно без парадигмалното хуманитарно мислене и познание, защото субектът не може да преодолее измеренията на човешкото битие и да е реално във него. Въпросът като най-дълбоко и широко затруднение и търсене на оптимални решения дали това е достатъчно и доколко за растежа и развитието на човечността изисква мултидисциплинарен пълноценен изследователско-творчески поглед към цялото битие с цялата наука във взаимодействие на хуманитарните, обществените и техническите науки, изкуството и културата.

В съвременните цифрови информационни общества субстанциален проблем предизвикателство остават реалната и виртуалната добродетел, достойнство, превъзходство и благородство на човечността като социално-икономическа черта, характеристика и водещ елемент на съвършенство и управление на цялото общество и съюзи от общества и държави. Разнообразието на системите и моделите на управление засилват потребността от развитие на хуманитарното мислене и познание, парадигмалните и социално-икономическите иновации, тяхната философска стратегическа основа и перспективи на аксиологически трансформации и оптимизиране на ресурсите за интер- и мултидисциплинарни изследвания, творчество, обучение и интелигентен растеж на социално-икономическите системи и технико-икономическите системи, технологии и мениджмънт.

ЛИТЕРАТУРА

- Atanasov 2015:** Atanasov, N. Za humanitarnite nauki. – In: Kultura i geopolitika. Trudove na katedra “Istoriya i Filosofiya”, univ. “Prof. Dr. A. Zlatarov”, Burgas, s. 34-53 [Атанасов, Н. За хуманитарните науки. – В: Култура и геополитика. Трудове на катедра „История и философия”, унив. „Проф.д-р Асен Златаров”, Бургас, с. 34-53].
- Atanasov 2016:** Atanasov, N. Reliability of information and personalism. – In: Contemporary Science and Education in Americas, Africa and Eurasia”. X International Academic Congress, The Federal University of Rio de Janeiro, UFRJ Press, Vol. II, 10-12 November 2016, Rio de Janeiro, Brazil, PP. 120-127.
- Kun 1977:** Kuhn, T. Struktura nauchnih revoljutsiy. Moskva: Progress [Кун, Т. Структура

научных революций. Москва: Прогресс].

Petrov, Atanasov 2016: Petrov, N., N. Atanasov. Price as a Data Economic Problem of Reliability. – In: Oxford Review of Education and Science, VOLUME V, No.1 (11), The University of Oxford, “Oxford University Press”, January-June, 2016, London, PP. 326-333.